

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту

Завідувач кафедрою

«18» листопада 2024

Кваліфікаційна робота магістра

**“СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ”**

Виконавець: здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
II курсу, групи М22СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 “Соціальна робота”
Освітньо-професійна програма:
«Соціальна педагогіка»

Роман ЯШИН

Керівник: к.пед.н., доцент **Петровська К.В.**

Рецензент: к.пед.н., доцент **Захарова Н.М.**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Здоровий спосіб життя як наукова проблема	8
1.2. Специфіка формування основ здорового способу життя у дітейстаршого дошкільного віку.....	16
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	27
2.1. Методика дослідження рівнів сформованості основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку.....	27
2.2. Аналіз соціально-педагогічних умов формування здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку.....	42
Висновки до другого розділу.....	48
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному суспільстві, що переживає наслідки повномасштабної війни, питання збереження та зміцнення здоров'я дітей набуває особливої ваги. Діти, які зазнали впливу війни, стикаються з психологічними, емоційними та фізичними труднощами, що негативно позначаються на їхньому здоров'ї та загальному розвитку. У цьому контексті формування здорового способу життя стає важливим інструментом для подолання стресу, адаптації та забезпечення гармонійного розвитку дітей дошкільного віку.

Заклади дошкільної освіти відіграють ключову роль у створенні безпечного середовища для дітей, які пережили травматичні події. Забезпечення соціально-педагогічних умов, спрямованих на формування здорового способу життя, є не лише питанням зміцнення фізичного здоров'я, але й інструментом соціально-психологічної реабілітації. Через інтеграцію здоров'язберігаючих технологій, ігрових практик, рухової активності та емоційно-збагачуючих взаємодій діти отримують можливість стабілізувати свій психоемоційний стан і знизити рівень стресу.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначає турботу про здоров'я молоді та формування культури здорового способу життя одним із пріоритетних завдань. Основні напрями збереження та зміцнення здоров'я дітей і молоді в Україні закріплені в Законі України «Про охорону дитинства», а також у Державних національних програмах «Діти України», «Освіта» (Україна XXI століття), міжгалузевій комплексній програмі «Здоров'я нації» та інших нормативно-правових актах.

Вплив війни також підсилює необхідність активної взаємодії між педагогами, психологами та батьками, спрямованої на формування у дітей основ здорового способу життя. Профілактика хронічного стресу, виховання стійкості до труднощів та формування здорових звичок є

важливими елементами в комплексній роботі з дітьми, які постраждали внаслідок війни.

Актуальність дослідження зумовлена ще й тим, що сучасні програми відновлення і реабілітації дітей війни акцентують увагу на інтеграції здоров'язберігаючих технологій у закладах освіти. Водночас недостатня системність та недосконалість механізмів впровадження таких програм створюють потребу у дослідженні та обґрунтуванні ефективних соціально-педагогічних умов для формування здорового способу життя.

Таким чином, дослідження є не лише актуальним, але й соціально значущим, оскільки сприяє подоланню негативних наслідків війни для дітей, забезпечуючи їхнє фізичне, емоційне та соціальне благополуччя.

Проблематика формування здорового способу життя в закладах дошкільної освіти є предметом досліджень у багатьох наукових галузях, включаючи педагогіку, соціальну роботу, психологію та медицину. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених дозволяє виокремити основні аспекти та тенденції у вивченні цього питання.

Так, педагогічні аспекти формування здорового способу життя розкрито у дослідженнях педагогів (Н. Балабанова, Г. Белобородова, Г. Беленької, О. Дубогай, Т. Бойченко, А. Борисенко, І. Петренко, С. Свириденко, Н. Хоменко та ін.). Вони підкреслюють, що здоровий спосіб життя у дошкільників формується через інтеграцію фізкультурно-оздоровчих занять, впровадження здоров'язберігаючих технологій та організацію розвивального середовища. У працях Л. Артемової увага зосереджена на значенні ігрових форм діяльності як основного методу роботи з дошкільниками.

Філософський та соціальний контекст проблеми висвітлено у дослідженнях О. Сухомлинської, І. Бежа, А. Бойко, Н. Гундарова, В. Крюкова, Ю. Лісіцина, О. Сахно, Л. Суценко та ін. В них наголошується на важливості соціального контексту у формуванні здорового способу життя. Автори підкреслюють значення співпраці між педагогами, батьками та

громадськістю для створення системного підходу до здоров'язберігаючої діяльності.

Психологічний аспект розкрито психологами (Л. Виготський, О. Запорожець), які акцентують увагу на ролі емоційного благополуччя дитини у формуванні здорових звичок. Вплив позитивної атмосфери в закладі дошкільної освіти на формування звичок, пов'язаних із здоровим способом життя, досліджували також сучасні вчені, зокрема О. Кочетов.

Медико-педагогічний підхід розкрито у дослідженнях медиків і педагогів (М. Амосова, С. Гончаренко, Т. Краснова, В. Єренкова, А. Мартиненко, А. Хрипкової та ін.). Вони показують, що раціональне харчування, рухова активність та дотримання режиму дня є ключовими факторами у профілактиці захворювань та формуванні здорових звичок у дітей.

З огляду на сучасний контекст, важливими є дослідження, що стосуються роботи з дітьми, які постраждали від війни. У працях М. Лазарева та І. Каплінської підкреслюється, що соціально-педагогічна діяльність повинна враховувати потреби дітей у психологічній стабілізації, емоційній підтримці та адаптації до нових умов. Особливу увагу автори приділяють реабілітаційним програмам, які інтегрують елементи формування здорового способу життя.

Дослідження зарубіжних авторів (J. Gray, M. Sallis) зосереджені на впровадженні програми здоров'язберігаючих технологій у закладах дошкільної освіти, а також на важливості екологічної освіти. У США та країнах Європи активно використовуються міждисциплінарні підходи, які включають освітні, психологічні та медичні компоненти.

Удосконалення освітнього процесу в дошкільному закладі та школі в даний час пов'язується з створенням системи управління процесом розвитку особистості дитини. Формування особистості дитини відбувається в різних видах дитячої діяльності, що має свої специфічні можливості, що сприяють становленню особистості (О. Запорожець, О. Леонтьєв, М. Алієв, А. Люблінська,

Т. Репіна, О. Усова, Д. Ельконін та ін.).

Аналіз літератури свідчить про значну увагу до проблеми формування здорового способу життя в закладах дошкільної освіти. Однак недостатньо вивченими залишаються аспекти впливу соціально-педагогічних умов на дітей, які пережили кризові ситуації, зокрема війну. Це створює наукове підґрунтя для подальших досліджень і обґрунтовує необхідність розробки практичних рекомендацій для ефективної роботи з цією категорією дітей, чим зумовлюється актуальність та вибір теми нашого дослідження **«Соціально-педагогічні умови формування здорового способу життя в ЗДО»**.

Мета дослідження – виявлення та наукове обґрунтування соціально-педагогічних умов, що сприяють формуванню основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми здорового способу життя.
2. Окреслити специфіку його формування у дітей старшого дошкільного віку.
3. Дослідити рівень сформованості основ здорового способу життя у старших дошкільників.
4. Обґрунтувати та визначити соціально-педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови, що сприяють формуванню основ здорового способу життя у старших дошкільників.

Методи дослідження:

- *теоретичні:* аналіз психолого-педагогічної та валеологічної літератури, сучасної періодики з дошкільного виховання; синтез, конкретизація, класифікація та узагальнення наукової інформації.

- *емпіричні:* бесіда та ігрові бесіди, методи тест-малюнку, діагностичні ігрові ситуації, анкетування; спостереження за дітьми; аналіз стану предметно-розвивального середовища закладів дошкільної освіти; проведення педагогічного експерименту.

- *статистичні:* якісний та кількісний аналіз отриманих експериментальних даних.

Структура магістерської роботи: Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 64 сторінок, із них основного тексту – 51 сторінок.

ВИСНОВКИ

У роботі розглянуто проблему визначення соціально-педагогічних умов для формування здорового способу життя у дошкільних закладах. Описано теоретичні засади проблеми здорового способу життя та виявлено специфіку формування основ здорового способу життя (ЗСЖ) серед дітей старшого дошкільного віку. Також проведено аналіз рівнів сформованості основ ЗСЖ у дітей старшого дошкільного віку, а також теоретично обґрунтовано соціально-педагогічні умови, що сприяють формуванню цих основ.

На основі результатів дослідження були зроблені такі висновки:

1. Окреслено сутність та структуру основ здорового способу життя старших дошкільників, яка включає три взаємопов'язані компоненти: когнітивний (знання та уявлення про здоров'я та ЗСЖ), мотиваційний (ставлення до ЗСЖ, інтерес та мотивація), діяльнісний (практичні вміння та навички у сфері ЗСЖ).

2. Ігрова діяльність виступає важливим засобом формування основ здорового способу життя у дошкільників. Через гру діти здобувають знання, розвивають здібності, формують інтереси та практикують навички, що стосуються здорового способу життя. Врахування гри як провідного методу в дошкільному віці дозволяє педагогам органічно ввести дітей в основи ЗСЖ.

3. Розроблено методику, що охоплює два напрямки роботи: з дітьми старшого дошкільного віку та з педагогічним персоналом ЗДО. В експерименті брало участь 32 дитини старшої групи (по 16 осіб у експериментальній та контрольній групах) і 8 вихователів ЗДО. Для збору емпіричних даних використовувалися різні методи: бесіди з дітьми (одна з яких проходила у вигляді гри), тестування через малюнок, діагностичні ігрові ситуації, спостереження, рольові ігри. Для педагогів застосовувалися анкетування, спостереження, аналіз педагогічної документації та стану

предметно-розвивального середовища.

4. Результати констатувального етапу експерименту показали рівні сформованості основ здорового способу життя серед дітей старшого дошкільного віку, оцінені через ігрову діяльність. У експериментальній групі 14% дітей досягли високого рівня, 49% — середнього і 37% — низького рівня. У контрольній групі 17% дітей мали високий рівень, 52% — середній, а 31% — низький.

Зроблений аналіз отриманих даних є підставою для твердження про недостатню увагу до проблеми формування основ здорового способу життя у старших дошкільників. Це підкреслює необхідність розробки та впровадження системи роботи, спрямованої на підвищення ефективності соціально-педагогічної роботи в цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Н. В. Виховання здоров'язбережувальної поведінки старших дошкільників у взаємодії дошкільних навчальних закладів і сім'ї. 13.00.07. Умань. 2017. <https://nauka.udpu.edu.ua/> / дата звернення: 21.09. 2024.
2. Бабюк Т.Й. Характеристика типів здорового способу життя дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2011. Вип. 4. С. 17-25.
3. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 11. С. 10-21.
4. Беленька Г.В. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія / Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, З.Н. Борисова та ін.; за заг. ред. І.І. Загарницької. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 310 с.
5. Бутенко В.Г. Підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників засобами ігрової діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Суми, 2018. 23 с.
6. Волошина Л. Н., Кудаланова Л. П. Представления современного ребёнка-дошкольника о здоровье и здоровом образе жизни. *Фундаментальные исследования*. 2012. № 3-2. С. 269-272; URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=29590> (дата звернення: 27.09.2024).
7. Гаврило О. Ігрові прийоми у процесі формування валеологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 47. С. 69-73.
8. Гаращенко Л. В. Цінність здоров'я дітей дошкільного віку як чинник гуманного виховання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 2. С. 29-35.
9. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція): URL: [https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-](https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo)

10. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк; автор. кол.: Г. В. Беленька та ін.; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

11. Замрозович-Шадріна С. Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. *Обрії*. 2014. Вип. №2 (39). С. 12-14.

12. Іващук Л. Ю. Сучасні концептуальні чинники інтегральної характеристики здоров'я особистості і суспільства. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. С. 33-40.

13. Кротова В. Ю. Педагогические условия формирования здорового образа жизни детей старшего дошкольного возраста: автореф. 13.00.01. Воронеж, 2018. 24 с.

14. Кудикіна Н. В. Теорія ігрової діяльності дітей: моногр. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 235 с.

15. Лісневська Н. В. Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі: дис ... канд. пед. наук; спец. 13.00.08; дошкільна педагогіка. Київ, 2016. 345 с.

16. Лист МОН від 02.09.2016 № 1/9-456 «Щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах» Офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua>

17. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 120 с.

18. Лохвицька Л. Психолого-педагогічні засади формування основ здоров'язбережувальної життєдіяльності у дітей дошкільного віку. *Формування відповідального ставлення до здоров'я підростаючої особистості*: кол. монографія / В. М. Оржеховська (кер. авт. кол. і наук. ред.) та ін. Київ: Міленіум,

2018. С. 151-192.

19. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2012. 106 с.

20. Матвієнко С. І. Формування у дітей старшого дошкільного віку основ здорового способу життя засобами ігрових технологій. *Інноваційні технології в дошкільній освіті*. Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 88-90.

21. Печка Л. Є. Сучасний стан формування у дітей 6-7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, V (53), Issue: 114, 2017. С. 44-49. URL: www.seanewdim.com (дата звернення: 14.09.2024).

22. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.

23. Розвивальні прогулянки в ЗДО / уклад. Ю. М. Черкасова. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 223 с.

24. Система профілактично-оздоровчих заходів з підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Методичні рекомендації МОЗ України (62.13/154.13): URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua> (дата звернення: 20.09.2024).

25. Український педагогічний словник / за ред. С. Гончаренка. Київ: Вид-во Либідь, 1997. 373с.

26. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Випуск 13. С. 286-291.